

Kortfattet resumé af

Between Denmark and Detroit

Ford Motor Company A/S and the Transformation of Fordism 1919-1966

I 1919 etablerede verdens dengang største bilproducent, Ford Motor Company A/S, en samlefabrik i København. Det var Fords kun anden samlefabrik i Europa, og den første på fastlandet. Indtil produktionen ophørte i 1966, samledes mere end 323.000 person- og lastbiler i Danmark, hvoraf en stor del blev eksporteret til de andre nordiske lande, til Baltikum og Polen.

Fords succes i Danmark førte til, at også General Motors, Citroën og en række mindre bilmærker etablerede samlefabrikker i København. Samtidig blev den danske afdeling et brohoved for Fords videre ekspansion ud i Europa, til bl.a. Sverige og Tyskland.

I "Between Denmark and Detroit" fortælles historien om Ford Motor Company A/S og den danske samlefabrik. Men denne fortælling indskrives samtidig i og relateres til den internationale forskning i Fordismens historie. Som undertitlen antyder, så fokuseres der på den forandring som Fordismen undergår, efterhånden som den transformeres fra 1920'ernes Detroit til 1960'ernes Danmark. Det er således en pointe i bogen, at den i internationale sammenhænge underbelyste danske Ford-historie kan være en case til forståelse af, hvorfor Fordismen fik den karakter den fik i efterkrigstidens Europa.

Bogen indledes med et kapitel som søger at indkredse og bestemme Fordisme-begrebet. Først empirisk, gennem den fordistiske praksis, som den udviklede sig i 1910'ernes og 20'ernes Detroit, og Henry Fords egen italesættelse heraf. Dernæst teoretisk, fra Antoni Gramscis analyse af Fordisme og Amerikanisme i 1930'erne, over reguleringsteoriens "genopdagelse" af Fordismen i 1970'erne til nyere forskning i Fordismens receptionshistorie.

Herefter følger bogens hoveddel, i form af fem kronologiske kapitler. Denne del er baseret på et bredt kildemateriale i form af mødereferater, korrespondance, regnskaber, beretninger og fotos fra bl.a. Ford Danmarks arkiv, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Rigsarkivet og Benson Ford Research Centre i Detroit.

Den empiriske fremstilling er struktureret med inspiration fra de metodiske og teoretiske begreber som er præsenteret i det foregående. Således er hvert kronologisk kapitel underopdelt i de samme fem temaer, hovedsageligt begrundet i begrebet "productive models", som har afsæt i reguleringsteorien. De fem temaer er:

- **Production:** Produktionsapparatets udvikling og produktionens organisering, med særligt fokus på overførsel og modtagelse af teknologi. Eksempelvis hvordan og hvor hurtigt teknologier som samlebåndet, spraymaling, elektrosvæjsning og kontorautomatisering indføres, og effekterne heraf på arbejds- og produktionsprocesser.
- **Markets and models:** Udviklingen i de markeder som Ford Motor Company A/S betjener gennem periode og de produkter, som de kan tilbyde kunderne – og ikke mindst samspillet herimellem. Eksempelvis det for Fordismen centrale spørgsmål om diversificering, efterhånden som markedet for billige, men simple modeller mættes, og spørgsmålet om produkttilpasning til de europæiske markeder.
- **Management:** Udviklingen i den danske ledelsesstruktur – direktion, bestyrelse, mv – med fokus på indskrænkninger og udvidelser i både den formelle og den reelle beslutningskompetence.

Eksempelvis forholdet mellem Detroit's erklærede formål og krav om "amerikanisering", og den daglige ledelsespraksis med dens tilpasning til en dansk kontekst.

- Industrial relations: Forholdet mellem arbejdere, i form af såvel faglige organisationer som mere uformelt arbejdskollektiv, og ledelse, med særligt fokus på mødet mellem Fordismens autoritære ledelsesform og de danske traditioner. Eksempelvis ledelsens placering mellem fagforeningernes kamp for kollektiv forhandlingsret og Detroit's afvisning af samme, men også splittelsen mellem faglærte og ufaglærte arbejdere, sådan som den blev fremmet af den fordistiske produktionsproces
- Presence: De forsøg som Ford Motor Company A/S gjorde for at fremme sine interesser og markere sin tilstedeværelse i en bredere politisk og kulturhistorisk forstand. Eksempelvis firmaets markedsføring og de skiftende temaer heri, men også egentlige politiske initiativer.

Det afsluttende kapitel diskuterer Fordismens transformation. Med den danske historie som case, og med udgangspunkt i begrebet hybridisering, redegøres nærmere for, hvori denne transformation bestod. Dernæst diskuteres dens årsager. Her fokuseres især på betydning af den modstand som Fordismen mødte i Europa fra arbejderside, både i den daglige praksis på værkstedsgulvet, men også i skiftende former og grader fra den faglige og politiske arbejderbevægelse. Der argumenteres for, at Danmark er særlig interessant at studere i denne sammenhæng, fordi her var tale om et meget tidligt møde mellem Fordismen og et arbejdsmarked med stærke institutioner og organisationer.

Samtidig redegøres der for, hvordan der i USA fra slutningen af 1930'erne også sker en række forskydninger, i form af en stærkere fagbevægelse og et ændret politisk klima, som forstærket af krigens behov for borgfred i produktionen fremmer et nyt hegemoni, til fordel for samarbejde mellem arbejde og kapital. Dette kommer stærkt til udtryk under den kolde krig, som en relativ succesfuld bestræbelse på at inddrage både den amerikanske og den vesteuropæiske fagbevægelse i en produktivitetsdagsorden, som skal sikre arbejderklassens opbakning til den førte politik gennem stigende levestandard.

Det er således bogens afsluttende påstand, at Fordismens transformation fra 1920'ernes Detroit, med en ledelsesform baseret på aktiv bekæmpelse af ethvert tilløb til faglig organisering og Henry Fords ideologiske afvisning af enhver politisk og statslig indblanding i produktionen, til efterkrigstidens vesteuropæiske Fordisme, baseret på aktivt samarbejde mellem stat, virksomhedsledelser og fagbevægelse, og i de fleste lande med en aktiv, keynesiansk velfærdspolitik, primært skyldes relationen til arbejdskraften på en række forskellige planer, fra værkstedsgulvet over den organiserede fagbevægelse til det politiske niveau.

Om forfatteren:

Lars K. Christensen (f. 1962)

Leder af Forskning og Kulturarv ved ROMU – kulturhistorisk museum.

Tidligere bl.a. seniorforsker ved Nationalmuseets enhed for Nyere Tid

Cand. Mag. i historie og filosofi, Københavns Universitet, 1993

Ph.d. i historie, Københavns Universitet, 1999

Publikationsliste: <https://pure.kb.dk/da/persons/lars-k-christensen>